

*Matko Meštrović**

Milan Mesarić
CIVILIZACIJA, DANAS I SUTRA
- Obrisii alternativnih svjetonazora, knjiga I. i II.

ITP ŠKORPION, Zagreb, 2005.

Ova dvotomna knjiga govori o dubokoj krizi zapadne civilizacije i o pojavi novih svjetonazorskih doktrina koje otvaraju pitanja krajnjega cilja i najviših vrijednosti u ljudskim vjerovanjima. Ona zagovara holističku paradigmu, etički odgovornu znanost/tehnologiju i istinsku demokraciju nasuprot formalnoj. Poziva se na saznanja iz kvantne fizike kojima je prevladan klasični pojam materije. Time nestaje načelna razlika između fizike i metafizike, smatra autor, duboko motiviran u svom pothvatu da se radikalno suprotstavi ultraliberalnoj materijalističkoj ideologiji globalnog kapitalizma.

Silnom akribijom Milan Mesarić, doktor ekonomskih znanosti, nastojao je prikazati u četiri dijela svoje knjige glavna obilježja, idejne korijene i društvene uzroke alternativnih doktrina i pokreta danas (I.), njihove autore protagoniste (II.), orijentalnu mistiku i njezin utjecaj na Zapadu (III.) i holistički i bioenergetski pristup čovjeku i njegovom zdravlju (IV.). Sve sa skromnom željom da ponekog čitatelja navede na promišljanje čovjeka i svijeta drukčije od onog što ga nameće ideologija tržišnog fundamentalizma.

Kriza aktualnoga modela zapadne civilizacije pokazala se u punom rasponu tek kada se socijalistička ideja u svojoj totalitarnoj verziji posve kompromitirala, smatra autor. No, propušta priliku da detaljnije promisli tu svoju konstataciju, zaboravljajući da je i socijalistička ideja plod iste te civilizacije. O njezinom kriznom stanju on navodi brojne već dobro poznate ili manje poznate simptome: izvještaje

* M. Meštrović, dr.sc., znanstveni savjetnik Ekonomskog instituta, Zagreb (u mirovini)

o najmanje razvijenima, o prijetećoj ekološkoj kataklizmi, o porastu depresivnog raspoloženja u svijetu. Bile bi potrebne bitne promjene u vladajućem sustavu vrijednosti da bi došlo do pozitivnog učinka skokovitog znanstvenog i tehnološkog napretka, da bi se uspostavile ravnoteže između individualnih i kolektivnih interesa i ciljeva, između ekonomske učinkovitosti i socijalne pravde, između materijalnih i duhovnih vrijednosti /30-33/. To je dominantna autorova teza koja *pojam civilizacije* ostavlja bez dostatnog teorijskog tumačenja.

O novim pojmovima u fizici, koje Fritjof Capra dovodi u vezu s idejama istočnjačkih religija, autor se odista trudi da ih sasvim shvati i vjerno prikaže čitatelju. Moralna načela i poruke velikih svjetskih religija, naime, bitna su argumentacija za osnovnu postavku na kojoj se zasnivaju suvremena nekonvencionalna učenja. A ta glasi: ako je materijalistički monizam koji posljednja tri stoljeća prevladava na Zapadu bio osnova suvremene znanosti, budućnost svakako pripada transcendentnom monizmu. Stoga za bolju budućnost čovječanstva nije toliko presudan dalji znanstveni, tehnološki i gospodarski razvitak, koliko je važan njegov duhovni, moralni i kulturni napredak.

Nekonvencionalna učenja, veoma važna u toj sudbonosnoj povijesnoj prekretnici, imaju svoj oslonac i u idejama filozofskih uzora na koje se autor izrijekom poziva. On čitatelju pruža vjerodostojan podsjetnik iz povijesti, idealističke, transcendentalne filozofije, od grčkih klasika do Carla Gustava Junga. Svima njima zajedničko je to što odbacuju materijalistički, pozitivistički, empirijski i mehanički pogled na svijet. A i sam Fritjof Capra, po autoru glavni tumač moderne fizike i nove svjetonazorske paradigme, ističe da se na subatomskej razini materijalne čestice klasične fizike pretvaraju u matematičke modele vjerojatnosti /76/. Nema apsolutnoga prostora, ni apsolutnoga vremena. Svijet je komplicirana mreža procesa i nijedna se stvar ili pojava ne može definirati sama po sebi. Transcendirana je kartezijanska podjela, nemoguće je govoriti o prirodi izvan konteksta čovjekove svijesti, dakle ni o materiji izvan konteksta duha. Zapad je na znanstveni način došao do istih pogleda na prirodu i univerzum do kojih je Istok došao na kontemplativni način prije više tisuća godina /82/.

Posrijedi je ipak simplifikacija: ti pogledi mogu biti podudarni, ali nikako isti!

Kritika vladajućeg ultraliberalnog kapitalizma druga je zajednička crta svih nekonvencionalnih doktrina o kojima autor namjerava pobliže izvijestiti u Drugom dijelu Prve knjige, na što posebno priprema čitatelja. U tu svrhu on daje i povijesni prikaz transformacije kapitalizma - od zlatnoga doba ekonomskog liberalizma između 1846. do njegovoga kraja s ekonomskom krizom 1929.-1933., kada je nastupilo razdoblje državnog intervencionizma, koje je potrajalo sve do osamdesetih godina minuloga stoljeća. Pobjednički hod neoliberalizma nakon 1989. značio je ukidanje svih barijera za stvaranje monopola. U financiranju poslovanja prevladavaju burze, ukidaju se mjere socijalne sigurnosti i potiče se potrošnja stanovništva

na račun štednje. Slijede erozija srednje klase i uspon menadžerske elite. Megakorporacije postaju glavni akteri na svjetskoj ekonomskoj pozornici s velikim utjecajem na politička zbivanja. Tehnološki napredak prati ekonomska nestabilnost, jer se glavina profita stječe burzovnim kotacijama dionica i vrijednosnih papira, a međunarodno je financijsko tržište nepredvidivo. Dok konvencionalna ekonomska znanost i dalje zanemaruje ekološke troškove u proizvodnim kalkulacijama, kritičari neoliberalne ekonomske doktrine ističu da je opsesija kratkoročnim profitom suzila vremenski horizont poslovne politike i da ljudske zajednice mogu biti uspješne samo ako uspostave ravnotežu između individualnih i zajedničkih potreba.

Navodeći glavne ideje nekonvencionalnih učenja, autor s osloncem na Ken Wilbera najavljuje dolazak doba transpersonalnog, transnacionalnog i spiritualnog razvitka čovjeka. Ideje i stavovi šestorice mislilaca nove paradigme, koji će biti predmetom pobliže obrade u poglavljima Drugoga dijela Prve knjige, uvodno su sažeto nabačeni. Riječ je o dubinskoj ekologiji i sustavnoj teoriji, o znanju 'prave stvarnosti' u tradiciji Istoka, o prijelazu s racionalne na intuitivnu razinu spoznaje. Kreativna sposobnost osnovna je karakteristika Svemira za koju prirodne znanosti nisu našle objašnjenje. Štoviše, kozmička se kreativnost kao pokretačka sila evolucije i ne može definirati riječima. Modernizam ne vidi da su Dobro, Istina i Ljepota bitna svojstva kozmičkoga Duha i da evoluciju svijesti obilježava neprestano opadanje egocentrizma (Wilber). 'Eksplicitni', fizički svemir razvio se iz 'implicitnog', nematerijalnog svemira. Epoha materijalističke paradigme bliži se kraju zbog sve dublje moralne krize (Griffitts). Čovjek živi u svijetu opsjena koji mu izgleda kao zbilja (Hamvas). Čovjekovo intuitivno, nesvjesno znanje božanskog je porijekla, ono čini najveći dio uma i zna mnogo više od svjesnoga dijela. Mogućnost objedinjivanja znanosti i religije najzbudljiviji je izazov 21. stoljeća (Peck).

Usvajanje tih saznanja i cjelovito sagledanje prijekle potrebe za tako dubokom svjetonazorskom promjenom nedvojbeno je opredijeljenost autora. Ali, kako se svjetonazor može izmijeniti? To nije promjena naočala!

Mistična iskustva obilježavaju sve kulture i religije, napominje autor, ali viša stanja svijesti nisu dostižna samo misticima, to je u psihologiji poznato još od Williama Jamesa. Mistično saznanje proizlazi iz *neposredne* percepcije stvarnosti, ali u onom smislu u kojem Vivekananda vidi cilj duhovnog razvitka: postizanje svijesti o jedinstvu s Kozmosom. Ili, kako je tvrdio Rudolf Steiner, da je čovjek u pretpovijesno doba bio na višoj duhovnoj razini, usko povezan sa spiritualnim životom svijeta. A Barbara Ann Brennan svoju iscjeliteljsku praksu zasniva na povezanosti ljudskog energetskog polja s univerzalnim energetskim poljem koje okružuje i prožima sve što postoji.

Naime, zabluda je materijalističke i pozitivističke znanosti da se do cjelovite slike Stvarnosti može doći na isključivo racionalan i empirijski način. Kompleksni i dinamički sustavi ne funkcioniraju po načelu linearnosti. Stvari na subatomskoj razini ne odvijaju se na predvidiv način. Teorija kaosa i teorija morfogenetskih

polja daju, međutim, objašnjenja i za mnoge nadnaravne pojave i dovode u vezu drevna učenja i suvremene teze o kozmičkoj životnoj energiji.

Tek sada, nakon ovih napomena, Milan Mesarić ulazi u podrobniji pojedinačni prikaz vodećih suvremenih autora nekonvencionalnih doktrina. Ako je stvaranje materijalnih čestica iz čiste energije najspektakularniji domet teorije relativnosti, onda i slika povezanog svemirskog tkanja, koja izranja iz suvremene atomske fizike, postoji u istočnjačkim učenjima već tisućama godina. *Ni ovdje se Mesarić ne upušta u razmatranje kakva je narav te istoznačnosti! On tek upozorava na analogije.*

Četverodimenzionalni kontinuum 'prostor-vrijeme' dade se shvatiti kao analogon višim stanjima svijesti u kojima se može nadići svijet svakodnevnog života i doživjeti višedimenzionalna Stvarnost. U teoriji struna ne samo da ne postoje osnovne čestice od kojih se sastoji priroda, nego ne postoje ni osnovni prirodni zakoni. Sa druge strane, istraživanja ekosustava potvrdila su da su odnosi među živim organizmima kooperativne naravi, obilježeni međusobnom ovisnošću i koegzistencijom. Nastajanje i nestajanje javlja se kao središnji aspekt samoorganiziranja, kao sama bit života. Živi organizmi imaju urođeni potencijal da prerastu sami sebe da bi stvorili nove oblike i strukture, a ta je inovativna, kreativna sposobnost organizama glavna karakteristika kozmosa. Upravo je to, a ne prilagođivanje, i glavna karakteristika evolucijske dinamike.

Saznanje da je potrebna duboka promjena u percepciji stvarnosti još nije doprlo do svijesti većine političara, privrednika i znanstvenika. Po Wilberovoj procjeni postkonvencionalnu pluralističku svijest u SAD dostiglo je svega 4% ukupnoga stanovništva. Pozitivna strana modernizma bila je diferencijacija znanosti, umjetnosti i morala. Ta diferencijacija otišla je predaleko - do njihova potpunoga razdvajanja. To je potaklo eksplozivan razvitak znanosti i dovelo je do njezine dominacije nad 'Ja' i 'Mi'. Znanost se pretvorila u scijentizam.

Mozak je dio prirode, ali svijest nije dio mozga, to je važna Wilberova distinkcija. Svijest je unutarnja dimenzija, a mozak je njezin vanjski korelat. Ona se može spoznati jedino introspekcijom, komunikacijom i interpretacijom. Veoma se sporo javlja novo središte socio-kulturne gravitacije, društvena jezgra s egzistencijalnim nazorom. I novi tip Ega, sposoban je integrirati materiju, tijelo i svijest, to jest fiziosferu, biosferu i noosferu. A jedino je globalni, postkonvencionalni, svjetocentrični stav u stanju uočiti kolike su stvarne dimenzije ekološke krize.

Sklonost modernih fizičara misticizmu, smatra Wilber, ne znači da su dostignuća suvremene fizike slična idejama istočnjačkog misticizma. Oni su naprosto htjeli izići iz uskih okvira fizike.

S ugodnim iznenađenjem možemo konstatirati da, evo, i u nas ima ekonomista koji uspijevaju izaći iz ekonomike.